

KNOFLOOKPADDEN

in Overijssel

een aanzet tot bescherming

Met deze folder willen we u informeren en enthousiast maken voor het behoud en bescherming van de knoflookpad. De knoflookpad is één van de meest onbekende en meest bedreigde amfibieën van Nederland. In het oosten en zuiden van Nederland zijn nog enkele populaties te vinden. De leefgebieden van de knoflookpad neemt nog steeds af. Het behoud en de bescherming van deze bijzondere soort is niet meer alleen een taak van de overheid, maar ook van de burgers geworden. Zonder de hulp van terreineigenaren, grondgebruikers of gemeentes en waterschappen lukt het ons niet om de knoflookpad in Overijssel op langere termijn te behouden. Laten we daarom samen aan de slag gaan om Overijssel voor iedereen aantrekkelijk te houden.

Bijzondere soorten

Een aantal bijzondere soorten amfibieën krijgt in de provincie Overijssel extra aandacht, de knoflookpad is er één van. Deze soorten zijn beschermd omdat ze zeldzaam zijn of met uitsterven worden bedreigd. Voor hun bestaan hebben amfibieën zowel water als land nodig. Deze bijzondere soorten stellen hieraan specifieke eisen. Voor de knoflookpad en de boomkikker zijn de afgelopen jaren daarom soortbeschermingsplannen opgesteld. In samenwerking met gemeentes, Landschap Overijssel en Stichting RAVON werkt Provincie Overijssel aan de uitvoering van deze plannen. In het kader van het Beschermingsplan Knoflookpad en een onderzoek langs de Vecht, Regge en Dinkel in Overijssel, zijn er in 2003 al diverse maatregelen uitgevoerd bij particuliere grondeigenaren in het Vechtdal.

Verspreiding

Halverwege de jaren negentig werd duidelijk dat het aantal vindplaatsen van de knoflookpad sterk achteruitging. Sinds

1990 zijn er in Nederland nog maar 38 leefgebieden van de knoflookpad bekend, daarvoor was hij bekend van meer dan 100 leefgebieden. Oorzaken hiervoor zijn te vinden in de achteruitgang van het leefgebied. Tegenwoordig is het belangrijkste leefgebied van de knoflookpad in Overijssel het stroomgebied van de Overijsselse Vecht. Dit is het grootste bolwerk van de soort in Nederland. Twente was vroeger ook een belangrijke regio. Helaas zijn de meeste leefgebieden hier verdwenen. Een aantal leefgebieden liggen nog langs weerszijden van de IJssel.

	Rode lijst	Habitatrichtlijn
 Rugstreeppad	--	4*
 Knoflookpad	Bedreigd	4
 Boomkikker	Bedreigd	4
 Poelkikker	Kwetsbaar	4
 Heikikker	Kwetsbaar	4
 Kamsalamander	Kwetsbaar	2,4

* Bijlage 2 of 4 van de Habitatrichtlijn

Kenmerken Knoflookpad (*Pelobatus fuscus*)

Oog van de knoflookpad met verticale pupil

Oog

De pupil is bij daglicht verticaal en ligt in een goudkleurige iris. 's Nachts verwijdt de pupil zich en wordt rond.

Uiterlijk

De grondkleur van de knoflookpad is bruin (fuscus) en kan variëren van okerbruin tot donkerbruin. Daarnaast kan een knoflookpad ook een rode kleur hebben alsof deze is aangebracht op de bruine grondkleur. De buik is witgrijs.

Drie verschillende rugtekeningen van knoflookpadden

Tekening

Op de rug is een pijlvormig patroon aanwezig in tegenstelling tot de gewone pad waarbij dit ontbreekt en de rugstreeppad die één streep midden over de rug heeft.

gewone pad

kenmerk	knoflookpad	gewone pad	groene kikker
huidstructuur	glad met afgeplatte wratten	wrattig	glad
huidskleur	oker(bruin)	bruin	altijd iets groen aanwezig
oogpupil	verticaal ('s nachts rond)	horizontaal	horizontaal
iris	goudkleurig	koper tot goudkleurig	geel met of zonder zwarte vlekken
ogen	boven op hoofd	zijkant hoofd	boven op hoofd
trommelvlies	niet zichtbaar	zichtbaar	zichtbaar

Graafknobbel

Als enige van de padden heeft de knoflookpad een zeer goed ontwikkelde graafknobbel op de achterpoten om zich in zandige bodems in te graven.

Eieren

Kikkers zetten min of meer ronde eiklumpen (kikkerdril) af. Bij padden zijn dit eisnoeren. De eisnoer van de knoflookpad is onregelmatig, korter en dikker (pinkdik) dan die van de andere padden.

Dikkopjes

De dikkopjes van knoflookpadden kunnen 10 cm lang worden (dikkopjes van gewone pad en rugstreeppad 1,5 - 3,5 cm). Een knoflookpad larve is (licht)bruin, grijs of bijna zwart én egaal van kleur. De staartpunt loopt spits toe. In de hand voelt een knoflookpad larve blubberig aan, dit in tegenstelling tot een groene kikkerlarve die stevig aanvoelt. Groene kikkerlarven kunnen bijna net zo groot worden als knoflookpadlarven. Vanaf juli tot eind september kruipen ze het land op.

Jonge knoflookpad
Als hij de staart verliest, verlaat hij het water en gaat het land op

Het leefgebied

Voorplanting in het water

De voortplantingsperiode van de knoflookpad begint meestal begin april, wat ongeveer gelijk is met die van de rugstreeppad en groene kikker. Dit is later dan die van de gewone pad, bruine kikker en heikikker. Tijdens de voortplanting in het water pakt het knoflookpadmannelijke het vrouwtje in de liezen vast en hangt als het ware achter aan het vrouwtje.

Zowel in de (visloze) tuinvijver als in de rivierarm is voortplanting vastgesteld van knoflookpadden.

De voortplantingswateren bevinden zich vooral bij of op hogere zandgronden in de directe omgeving van geschikte leefomgeving op het land. De knoflookpad gebruikt verschillende type wateren bij voorkeur matig voedselrijk tot voedselrijk om zich voort te planten zoals:

- vennen
- kolken
- geïsoleerde rivierarmen
- poelen
- (tuin-)vijvers

Belangrijk voor de knoflookpad is dat er in het water hoog opgaande planten (riet, lisdodde) of takken aanwezig zijn waaraan de eisnoeren kunnen worden opgehangen. Omdat de knoflookpad zich vanaf april voortplant is het belangrijk dat het gebruikte water tot eind augustus water houdt, wanneer de jonge padden het land op gaan.

Voedselzoeken en schuilen op het land

Na de voortplanting verlaten knoflookpadden het water en brengen de rest van het seizoen op het land door. Het leefgebied op het land vinden we op zandige bodems die vaak rijk zijn aan hoogteverschillen. Vergeleken met andere amfibiesoorten stelt de knoflookpad hoge eisen aan de kwaliteit van de leefomgeving op het land. Een belangrijke voorwaarde is dat de bodem vergraafbaar is. Rulle, open zandige bodems voldoen hier aan. Knoflookpadden zijn gevonden in heide en stuifzandgebieden, rivierduinen, maar ook extensieve akkers, moestuinen, boomkwekerijen, taluds van (spoor-)dijken, begraafplaatsen, ruitpaden, (mountainbike-) fietspaden of zanddepots.

's Zomers nemen ze ook genoeg met een dikke strooisellaag waarin ze zich verschuilen. In de winter graaft hij zich tot soms wel een meter diep in om koude periodes te overleven, veilig te zijn voor roofdieren en te voorkomen dat hij uitdroogt.

De knoflookpad heeft droge, kale, zandige plekken nodig waar hij zich overdag kan ingraven en 's nachts voedsel kan zoeken

Verbetering leefomgeving

Op het land

In veel natuurgebieden ging de leefomgeving verloren door de invloed van zure regen. Heideterreinen vergrastten en open zandige plekken groeiden dicht. Het is zaak dat geschikt gebied op een zelfde manier beheerd wordt als in het verleden, zo blijft het ook voor de toekomst geschikt. Bij het diepploegen van akkers of inplanten/inzaaien van open, zandige bodems moet eerst worden gekeken of dat niet ten koste gaat van de kwaliteit van

In makkelijk vergraafbaar zand zoals zanddepots graven knoflookpadden zich graag in.

de leefomgeving. Extensief akkerbeheer is gunstig omdat de kans op verstoring van ingegraven knoflookpadden door landbouwwerkzaamheden relatief klein is. Tijdelijke zanddepots trekken knoflookpadden aan waardoor er gevaar bestaat dat ze ingegraven beesten worden verwijderd!

Tuinafscheidingen door schuttingen of kippengaas kunnen onneembare barrières zijn voor knoflookpadden, maar ook andere dieren zoals egels. Probeer ruimte onder de afscheiding van 10 cm. te laten zodat knoflookpadden meer ruimte kunnen benutten. Als knoflookpadden in putten, buizen, zwembaden of drinkbakken vallen, zijn ze niet altijd in staat hier uit te klimmen. Deze moeten dus zorgvuldig worden afgedekt.

In het water

De knoflookpad is zeer kieskeurig in de keuze van het watertype waar de eieren afgezet worden. Een goed voortplantingswater voldoet aan de volgende eisen:

- zo min mogelijk beschaduwd: direct zonlicht zorgt voor een snelle opwarming van het water en dat is van belang voor een snelle ontwikkeling van de eieren en dikkopjes.
- plaatselijk ondiepe plekken en glooiende oevers: deze zijn geschikt voor de ontwikkeling van een rijke oevervegetatie waar ook libellen en andere amfibieën van profiteren.
- visvrij water: vissen eten de eieren en dikkopjes op en maken het water troebel. Ook het houden van eenden of ganzen wordt ontraden. Ze eten de waterplanten en maken door hun uitwerpselen het water minder geschikt.
- zomerpeil is 0,5 m beneden of gelijk aan de gemiddelde laagste grondwaterstand. Het eens in

Een goed voortplantingswater bij Ommen met een rijke oevervegetatie.

de 5 jaar droogvallen is gunstig, de aanwezige vis zal dan verdwijnen.

- bij voorkeur een oppervlakte van ongeveer 500 m². Dichtgroeien of verland van grote poelen gaat minder snel zodat regulier schonen minder vaak hoeft te gebeuren.
- het water moet matig voedselrijk tot voedselrijk zijn. Maar let er op dat er niet te veel meststoffen in het voortplantingswater terechtkomen.
- de zuurgraad ligt bij voorkeur tussen pH 5-6 of hoger. Anders worden de eieren aangetast door schimmels.

Verder is het uitzetten van amfibieën niet natuurlijk en ongewenst. Bovendien zijn alle amfibieën bij wet beschermd en is het verplaatsen van deze dieren verboden. Geschikt leefgebied op land dient binnen 500m van het voortplantingswater te liggen. Zonder dit heeft het geen zin om voortplantingswateren voor knoflookpadden aan te leggen.

Een goed beheer is van groot belang om dichtgroeien te voorkomen. Criteria hiervoor zijn:

- voorkomen van beschaduwing van het water door de zuidoever 5 tot 10 meter vrij te houden van bomen en struiken.
- het schonen dient afhankelijk van de snelheid van het dichtgroeien, eens in de 2 tot 4 jaar te gebeuren.
- de werkzaamheden moeten worden bij voorkeur in het najaar of winter uitgevoerd.
- omdat in juli en augustus de jongen het water verlaten en het land op kruipen, is intensief maaien van aanliggend grasland niet wenselijk. Dit kan tot hoge sterfte leiden onder de jongen die in het gras schuilen of kruipen.

Een voortplantingswater met rijke oevervegetatie

Informatie

Bij de aanleg van een poel of geschikt maken van een potentieel voortplantingswater kan Landschap Overijssel of RAVON u adviseren. Voor zeer gunstige locaties kan subsidie uit de soortbescherming- of landschapsbeheersgelden worden aangevraagd. Hiervoor kunt u het beste contact opnemen met de gemeente of plaatselijke districtsmedewerker van Landschap Overijssel. Deze kan u ook adviseren over de mogelijkheid om beheersvergoedingen te ontvangen voor het instandhouden van geschikte voortplantingswateren.

Colofon

Dit is een publicatie van de gemeente Zwolle in samenwerking met RAVON en Landschap Overijssel. De gebruikte foto's zijn afkomstig van Wilbert Bosman en Mark Zekhuis.

Landschap Overijssel
Poppenallee 39
7722 KW Dalfsen
0529-401731
contactpersoon M. Zekhuis

Landschap
Overijssel

Stichting RAVON
Postbus 1413
6501 BK Nijmegen
024-3653298
contactpersoon W. Bosman

RAVON

Gemeente Zwolle
Postbus 10007
8000 GA Zwolle

Zwolle

Vormgeving:
Expertisecentrum Gemeente Zwolle
Elwira Booij van Pijkeren
Judy Ballast
Druk:
Gemeente Zwolle